

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ТА ЕКОНОМІКА»**

Харків
2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ТА ЕКОНОМІКА»**

для студентів
другого (магістерського) освітньо-кваліфікаційного рівня
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
заочної форми навчання
(вибіркова)

Харків
2019

Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Право та економіка» для студентів другого (магістерського) освітньо-кваліфікаційного рівня галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» заочної форми навчання (вибіркова) / уклад. О. А. Гриценко. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 30 с.

У к л а д а ч О. А. Гриценко

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 15. 01. 2019 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

1. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ

Зміна правових форм у суспільстві, що переживає корінні перетворення в економіці, потребує і сучасних поглядів на існуючий взаємозв'язок економічних та правових відносин. Найважливішою умовою ефективного впливу права на економіку є глибоке та всебічне розуміння економічних проблем.

Навчальна дисципліна «Право та економіка» достатньо новий напрям наукових досліджень. Її призначення – отримання знань, які стануть критеріями для вибору правових рішень, спроможних забезпечити економічну ефективність.

Опановуючи дисципліну, студенти зможуть відповісти на численні питання, які виникають у реальній практиці, наприклад: чи дійсно правознавці описують правовий світ таким, яким він є насправді; чи спроможне право виправити економічні відносини; як право впливає на економіку; роль права у процесі реформування економіки та багато інших.

Вивчивши цю навчальну дисципліну, студенти повинні знати:

- відповідність правової форми закономірностям функціонування й розвитку економічних відносин;
- загальні закономірності взаємодії економіки та права;
- особливості фундаментальної та актуальної структури поєднання права та економіки;
- необхідність пріоритету правовідносин у сучасних умовах;
- механізми реагування права на виникнення певних економічних потреб;
- алгоритм вирішення суперечностей між економікою та правом.

Володіти: основними теоретичними концепціями, що визначають взаємодію права і економіки; навичками самостійного аналізу правових норм у різних сферах економіки, розумінням важливості законодавчих інституцій у здійсненні економічної політики, методами оцінки впливу права на господарське життя.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- виявити міждисциплінарний характер розуміння єдності права і економіки;
- засвоїти основні поняття, якими керуються фахівці в галузі «право і економіка»;
- визначити методологічні принципи дослідження;
- ознайомитися з теоретичними концепціями, а саме: «право і економіка», «економіка і право», «економічний аналіз права»;
- визначити критерії оцінки правових норм;
- обґрунтувати способи вирішення завдань із розвитку економічної системи завдяки застосуванню ефективних правових норм відповідно до інтересів країни і необхідності їхнього втілення в економічні програми;
- орієнтуватися в сучасних правових системах, що регулюють економічні явища.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Предмет та методологія навчальної дисципліни «Право та економіка»

П л а н

1. Об'єктивні передумови виникнення наукової галузі та предмет навчальної дисципліни.
2. Економічні основи виникнення права.
3. Економічний аналіз договірного права.
4. Правове регулювання ринкових відносин

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Які об'єктивні умови спонукали виникнення наукового напрямку економічного аналізу права?
2. Що є предметом дослідження навчальної дисципліни «Право та економіка»?
3. Що є економічною основою виникнення права?
4. Внаслідок чого виникає необхідність правового регулювання ринкової економіки?
5. У чому полягає суперечність між справедливістю та ефективністю?
6. Внаслідок чого виникає необхідність договірного права?
7. Які основні функції договірного права?
8. Яким чином пов'язані трансакційні витрати й договірне право?

Практичне завдання

Нафтовидобувна компанія купує у держави концесію на видобуток нафти на певному родовищі. Державне відомство зробило пробне буріння і на основі отриманих даних сторони

оцінили прибутковість родовища. Однак у дійсності через незвичайні геологічні умови залягання нафти прибутковість родовища виявилася наполовину меншою, але це можна було виявити лише в процесі видобутку нафти.

Нафтовидобувна компанія відмовляється платити договірну ціну, стверджуючи, що додаткові проблеми буріння допомогли б визначити дійсну прибутковість родовища до укладення договору, посилаючись на те, що держава не виконала свої зобов'язання по збору інформації.

Яке рішення повинен прийняти суд, виходячи з міркування економічної ефективності?

Тестові питання

1. Що не вивчається в навчальній дисципліні «Право та економіка»?

А. Обумовленість виникнення права завдяки економічним процесам.

Б. Вплив права на прийняття економічного рішення.

В. Правове регулювання економічних відносин.

Г. Механізми застосування правових норм.

Д. Економічне доцільність використання правових норм.

2. Який внесок у дослідження права та економіки вносить економічна теорія?

А. Об'єктивні економічні явища – протиріччя в основі їхнього розвитку – інтереси економічних суб'єктів – право.

Б. Закони функціонування ринку – «провали» ринку – негативні побічні екстерналії – групи спеціальних інтересів – право.

В. Економічні зв'язки – договірні відносини – протиріччя сторін – справедливість розв'язання конфлікту за допомогою правових норм або закону.

Г. Право власності – трансакції – трансакційні витрати – контракти – координації економічної поведінки на основі прав власності.

Д. Раціональна економічна поведінка – максимізація

корисності або доходу – витрати та результат (переваги) застосування правової норми.

3. За яких причин виникає необхідність правового регулювання фінансово-кредитних відносин?

А. Незрозумілість для більшості людей юридичних термінів знижують цінність їхніх майбутніх вигод.

Б. Неможливість отримання інформації стосовно майбутнього стану фінансової або кредитної установи.

В. Обов'язковість розкриття інформації підриває застосування таємниці як законного механізму.

Г. Компанія може скористатися вигодами від приховування інформації.

Д. Зменшення обсягу спекуляцій.

4. За навчальною дисципліною «Право та економіка», профспілки – це корпорації працівників, що виконують певні економічні функції. Яка з них не відповідає меті створення профспілок?

А. Забезпечити підвищення зарплати.

Б. Зменшити вартість праці через зниження кількості робочих годин.

В. Спричинити підвищення продуктивності праці, шляхом компенсації монополістичних ефектів.

Г. Розв'язувати трудові суперечки між наймачем та працівниками.

Д. Запобігати безробіттю.

5. Які відносини ринкової економіки не потрапляють в сферу правового регулювання?

А. Механізм конкуренції.

Б. Способи індивідуального споживання.

В. Умови організації підприємницької діяльності.

Г. Види ціноутворення.

Д. Відносини власності.

6. Які провали ринку не потрапляють у сферу правового регулювання?

- А. Наявність негативних екстерналій.
- Б. Відсутність стимулів для довготривалих інвестицій.
- В. Монополізація економіки.
- Г. Виробництво суспільних благ.
- Д. Соціальне розшарування населення.

7. Які функції не повинно виконувати договірне право?

- А. Розподіл ризику між сторонами угоди.
- Б. Покладання ризику на ту сторону, яка кращим чином може його запобігти.
- В. Втримання людей від опортуністичної поведінки.
- Г. Зменшення витрат при вирішенні суперечок.
- Д. Покращити умови виконання договору однією стороною.

8. Які передумови не дозволяють укладенню досконалого договору?

- А. Сторони угоди раціональні.
- Б. Рішення сторін не обмежується примусом.
- В. Сторони володіють повною інформацією про свій вибір та його наслідки.
- Г. Виконання договору призводить до зовнішніх екстерналій.
- Д. Сторони на володіють ринковою владою.

9. Які транзакційні витрати не потрапляють у сферу договірних відносин?

- А. Перевірка інформації про діяльність контрагента.
- Б. Оцінка якісних та кількісних характеристик об'єкту.
- В. Специфікація прав власності.
- Г. Покриття витрат унаслідок непередбачуваних обставин.
- Д. Витрати на попередження опортуністичної поведінки.

10. Що є причиною обману як різновиду опортуністичної поведінки?

- А. психологічні особливості особи.

- Б. Наявність стимулу обдурити партнера.
- В. Зловживання інформацією шляхом її навмисного приховування.
- Г. Відсутність покарання.
- Д. Навмисне введення іншої сторони в оману.

Методичні поради до самостійної роботи при підготовці до практичного заняття

Економічна теорія права – новий напрям наукового дослідження, який почав активно формуватися в другій половині ХХ ст. на основі об'єднання зусиль як економістів, так і юристів. Це було зумовлено об'єктивною реальністю, яка характеризувалася суттєвими зв'язками економіки та права, що не могло зостатися не поміченим обома науками.

З'явилися і різні напрями дослідження взаємозв'язків економіки та права – це економіка і право, право та економіка, економіка права, економічний аналіз права, правова економіка.. Такі назви, по великому рахунку, не є тотожними, оскільки, з одного боку, відображають різні способи взаємозв'язку двох соціальних явищ, а з другого – по різному визначають предмет та методологічні підходи до його дослідження. Так, «Економіка і право» вивчає економічне підґрунтя виникнення правових норм; «Право і економіка» стверджує, що правові норми є умовою ефективного функціонування економіки. Економічний аналіз права доповнює – ефективність правових норм необхідно визначати завдяки економічним інструментам, розраховуючи витрати та вигоди (переваги) прийняття правових норм. Правова економіка доводить, що економічні зв'язки перетворюються в договірні відносини, де відбуваються протиріччя між сторонами, які намагаються справедливо розв'язати конфлікт за допомогою правових норм або закону. Даний курс розглядає всі ці сторони.

Вивчення навчального матеріалу побудовано на загальній логіці пізнання: а) право власності (її утворення та розподіл повноважень); б) контрактне (договірне) право (свідомі переміщення прав власності); в) цивільне право (захист прав влас-

ності); г) кримінальне (карне) право (покарання за порушення прав).

На семінарі основна увага має приділятися економічним умовам виникнення права та значенню договірному праву як сукупності норм, що регулюють зміну, переміщення та перехід права власності. Економічні умови виникнення права пов'язані зі спільно-розподіленими відносинами виробництва, у яких необхідно поєднати свободу виробника та його залежність (рівність) від інших суб'єктів економіки. Договірне право складає оболонку багатосторонніх та складних відносин обміну, без якої останні взагалі неможливі. Чим точніше договірні відносини відображають об'єктивні умови здійснення обмінних процедур, тим ефективніше стають поведінкові моделі прийняття рішень стосовно раціонального використання економічних ресурсів.

Договірні відносини набувають реальної нормативної форми, якщо вони регулюють конкретні дії людей, які повинні діяти в рамках певних обмежень. З боку економіки договірні відносини не потребують юридичного захисту, якщо вони носять досконалий характер.

Досконалий договір виникає за умов, коли, по-перше, сторони угоди діють раціонально (усвідомлено й розсудливо), тобто вони керуються узагальненою типовою мотивацією та власними інтересами. По-друге, угода між продавцем та покупцем має комерційний характер, тобто між ними не має ніяких специфічних взаємовідносин (асиметричності правового становища) та особливих умов здійснення угоди (асиметричних фінансових привілеїв). По-третє, сторони договору роблять свій вибір на основі повної інформації, яку вони отримують із власного досвіду про технологію, ресурси, переваги, так і тієї, що надходить до них через ціни, що концентрують інформацію про зміни ринкової кон'юнктури. По четверте, виконання договору не призведе до негативних зовнішніх екстерналій, що може вплинути на зменшення суспільного багатства.

Кожний договір – це процес розподілу та перерозподілу прав і певних правомочностей, який отримав назву трансакції. А їх здійснення потребує трансакційних витрат, за допомогою

яких регулюються витрати ресурсів (грошей, часу, праці) для планування, адаптації і контролю за виконаннями індивідами обов'язків при відчуженні та привласненні прав власності. Отже, слід з'ясувати функції договірної угоди. До них належать: зняття суперечності між різними інтересами суб'єктів угоди; утримання суб'єктів від опортуністичної поведінки; забезпечення економічної ефективності взаємовідносин, на принципі поліпшення за Парето, тобто обидві сторони покращують своє становище, але не допускається погіршення стану третьої сторони, що не бере участі в договорі; зменшення та розподіл ризиків, що виникають унаслідок несприятливої невизначеності, шляхом їх покладання на ту сторону угоди, яка може його запобігти.

Правове регулювання ринкової економіки побудовано на визначенні об'єктивних умов його функціонування та впровадження необхідних для цього норм. Ефективне функціонування ринкової економіки передбачає наявність необхідних ресурсів і підприємництво – є одним із них. Цей ресурс перетворюється на підприємницьку діяльність, яка потребує правового регулювання. Ринковий механізм не завжди може ефективно забезпечити розподіл ресурсів. Таку неспроможність ринку називають «провали» (невдачі) та обмеженості ринку. Ринкові відносини завжди пов'язані з виникненням зовнішніх екстерналій, негативні прояви яких потрапляють у сферу правового регулювання. В умовах ринкової економіки робоча сила стає об'єктом купівлі-продажу, що породжує спеціальні галузі права, які регулюють умови найму та використання робочої сили.

Невід'ємним атрибутом сучасної ринкової економіки є фінансовий ринок – це ринок, на якому визначаються попит і пропозиція на різноманітні фінансові ресурси. На ньому є різноманітні суб'єкти, що формують пропозицію та попит на товар особливого роду – гроші, капітал, активи, зобов'язання. Усі ці явища стають об'єктом правового регулювання.

Тема 2. Правові норми, що регулюють індивідуальні інтереси особи

П л а н

1. Теорія домашнього господарства.
2. Шлюбні відносини.
3. Медичне право. Економічний механізм сурогатного материнства.
4. Економічний зміст та правове регулювання трансплантації та евтаназії.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Які економічні функції виконує домогосподарство?
2. Як впливає домогосподарство на сталість родини?
3. Яким чином розподіл праці в сім'ї максимізує сукупний реальний дохід домашнього господарства?
4. Яким чином шлюбні відносини потрапляють у сферу інтересів економіки?
5. Чи справедливою є теза: чоловік має бути головним виробником ринкових товарів, а жінка – продукції домашнього господарства?
6. Які економічні функції виконують аліменти?
7. Які проблеми вирішуються медичним правом?
8. У чому полягає економічний зміст сурогатного материнства?
9. У чому полягає економічний зміст трансплантації?

Практичне завдання

Дайте економічне пояснення забороні продажу людських органів.

Які інші рішення, що спрямовані на збільшення пропозиції людських органів для трансплантації, можливо запропонувати?

Тестові питання

1. Які аргументи на користь евтаназії мають економічний сенс?

А. Життя є благо тільки тоді, коли в цілому задоволення ним переважають над стражданнями.

Б. Можливість евтаназії виникає, коли негативні емоції превалюють над позитивними.

В. Життя можна вважати благом доти, поки воно має людську форму.

Г. Життя є благом поки існує в полі культури і моральних відносин.

Д. Підтримка життя на стадії вмирання вимагає великих фінансових витрат.

2. Який фактор не впливає на виникнення медичного права?

А. Розширення нормативно-правової бази регулювання медичної допомоги.

Б. Поява нових видів медичних явищ (трансплантація, сурогатне материнство, генетичні технології, кріокремація, екологічна реабілітація, медичний туризм, клонування).

В. Зміни організаційно-інституційної структури (поява приватної медицини, медичне страхування).

Г. Зростання лікарської відповідальності, розширення можливостей захисту прав споживачів лікарської послуги шляхом звертання до суду.

Д. Необхідність проведення медичної реформи.

3. Які аргументи на користь аліментів не мають економічного сенсу?

А. Аліменти являють собою форму компенсації збитків, спричинених порушенням шлюбного контракту.

Б. Аліменти є способом оплати жінці її частини від активів подружжя.

В. Аліменти стають для жінки вихідною допомогою.

Г. Аліменти стають для жінки допомогою по безробіттю.

Д. Аліменти – це помста жінки за розлучення.

4. Що не відносять до причини розлучення?

А. Помилкові та нереалістичні очікування партнерів один від одного.

Б. Порушення моделі стабільності шлюбу: коли діти залишають родину, їх батьків може вже нічого не поєднувати.

В. Розвиток членів родини, вектори якого можуть не співпадати.

Г. Занадто ранній вік одруження, коли основною причиною укладення шлюбу є набуття свободи від батьківських сімей.

Д. Укладення шлюбного контракту.

5. Яка характеристика шлюбних відносин не вивчається у навчальній дисципліні «Право та економіка»?

А. Ступінь задоволеності основними аспектами життєдіяльності.

Б. Стиль сімейних стосунків.

В. Сімейні цінності.

Г. Композиція родини.

Д. Психологічний клімат сім'ї.

6. Виходячи з принципів аналізу навчальної дисципліни «Право та економіки», сурогатне материнство – це що?

А. Купівля-продаж батьківських прав.

Б. Допоміжна репродуктивна технологія народження дитини.

В. Штучне запліднення жінки спермою невідомого чоловіка.

Г. Виношування та народження дитини за договором між сурогатною матір'ю та медичним закладом.

Д. Купівля-продаж народженої дитини.

7. З точки зору дисципліни «Право та економіка» здоров'я людини – це?

А. Стан людського організму.

Б. Якісно-кількісна характеристика людини, що забезпечує її життєдіяльність.

В. Мериторне благо, що задовольняє приватно-суспільні інтереси.

Г. Здатність організму виконувати свої функції для підтримання та забезпечення життєдіяльності.

Д. Стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя людини.

8. Які господарські функції виконуються в медичних закладах?

А. Розрахунок вартості медичних послуг.

Б. Амортизація основного капіталу медичних закладів.

В. Забезпечення медичного страхування.

Г. Закупівля медичних засобів виробництва.

Д. Усі відповіді вірні.

9. Яким чином Ричард Познер відповідає на питання «Навіщо потрібно регулювати статеві відносини?»

А. Бо вони мають економічний сенс, який визначає збільшення суспільних витрат та їх ефективний розподіл.

Б. Бо деякі види сексуальних відносин, приміром проституція, є протизаконними.

В. Адюльтер сприяє народженню нікому не потрібних дітей.

Г. Будь-які статеві відносини, що не є єдиношлюбними, можуть призвести до розповсюдження венеричних захворювань.

Д. Гомосексуальність при її концентрації у великих містах може сприяти організації політичної діяльності.

10. Відповідно до медичної реформи в Україні медичні послуги потрапляють у сферу розподілу на основі модифікованих ринків і модифікованих владних структур. Які ознаки притаманні таким ринкам?

А. Усі медичні послуги будуть надаватися безкоштовно.

Б. Усі медичні послуги будуть надаватися платно.

В. Медичні послуги здійснюються через приватні медичні заклади.

Г. Медичні послуги будуть поділені на безкоштовні та платні.

Д. Безкоштовними залишаються тільки послуги з ведення вагітності.

Методичні поради до самостійної роботи при підготовці до практичного заняття

Студенти повинні зрозуміти, що економічний аналіз права торкається не тільки суспільних взаємовідносин, а й втручається в особисте життя людини.

Економічний аналіз інституту сім'ї ґрунтується на усвідомленні того, що домашнє господарство – це одиниця суспільства, яка не тільки споживає, а й виробляє. Необхідно визначити, які економічні функції виконує домашнє господарство та які правові засоби спроможні забезпечити безпечне споживання, ефективне інвестування родинних капіталів, найкращі умови заощаджень, доцільність внутрішнього виробництва (ремонт оселі, приготування їжі тощо). Шлюбні відносини – це комерційні партнерські відносини, що укладаються добровільним контрактним поєднанням. Слід з'ясувати особливості економічного змісту цих відносин, а саме: економічний зміст одруження, розлучення та його наслідки, умови захисту дітей.

Цікавим є питання про продаж батьківських прав при укладанні договору на сурогатне материнство. Останнє є об'єктом попиту та пропозиції, а отже, має ринковий характер. «Економіка і право» оперує поняттям мериторні блага, тобто ті, що одночасно є приватними і суспільними. Здоров'я людини носить саме такий характер, тобто виникають як економічні, так і правові сфери його урегулювання. Саме цим займається медичне право, воно охоплює сукупність відносин, які потрапляють у сферу надання медичних послуг.

Економічний аналіз права торкається правового захисту дітей. Для того, щоб діти досягли зрілості та змогли реалізувати свій потенціал, вони потребують вкладання певного рівня ресурсів у вигляді батьківського часу та ринкових товарів (їжі, одягу, навчання, відпочинку). Тому, ухвалюючи рішення про вкладання коштів, слід розглядати як витрати, так і вигрaш. Це дозволяє виявити оптимальний рівень вкладень – це такий рівень, що максималізує сукупний добробут як дитини, так і родини в цілому.

Подальший розвиток правових досліджень йде шляхом розуміння способів регулювання природних прав людини. В цьому контексті право на гідну смерть є найбільш проблемним та суперечливим об'єктом дослідження.

На семінарі важливо з'ясувати економічні, філософські, релігійні та моральні аспекти допустимості евтаназії, тобто задоволення прохання смертельно хворого про прискорення його смерті певними діями або засобами.

Право на трансплантацію органів також потребує економічного аналізу. Безнадійно хвора людина могла б виступити в якості донора, тим самим допомогти пацієнтові, якому лікування методом трансплантації необхідне. Ця проблема без надійного правового рішення вже зараз призвела до криміналізації цієї сфери (поява чорних ринків). У зв'язку з цим виникає економіко-правова проблема розподілу власності як на природні органи людського тіла, так і майнові речі. Якщо хвора людина має певне майно, то після смерті воно переходить або спадкоємцям або у комунальну власність. Тому, на думку фахівців, має бути чітке законодавство, що відповідає інституційно-етичним принципам життя конкретного суспільства.

3. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. ст. 144. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

Доклад Всесвітнього банку «Цифровые дивиденды». UKR: <https://publications.worldbank.org/>.

Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 13. ст. 64. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII (зі змін. та допов. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 50. ст. 472. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.

Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 5-6. ст. 30. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1991. № 49. ст. 682. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13.10.1992 № 2673-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 50. ст. 676. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>.

Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 12. ст. 64. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної*

Ради України (БВР). 1991. № 47. ст. 646. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (БВР)*. 2002. № 36. ст. 266. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (БВР)*. 1999. № 29. ст. 238. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради УРСР (БВР)*. 1991. № 14. ст. 168. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.

Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (БВР)*. 1996. № 18. ст. 78. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zah>

Про товарну біржу: Закон України від 10.12.1991 № 1956-XII (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (БВР)*. 1992. № 10. ст. 139. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.

Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (БВР)*. 2006. № 31. ст. 268. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України (БВР)*. 2003. №№ 40-44. ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Підручники

Вольчик В. В. Курс лекцій з інституційної економіці. 2000. URL: <http://kniga.scienceontheweb.net/kurs-lektsiy-institutsionalnoy.html>

Тамбовцев В. Л. Право и экономическая теория: учеб. пособие. Москва: ИНФРА-М, 2005. 242 с.

Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник. Київ: Либідь, 2006. 480 с.

Навчальні посібники

Економіка інтелектуальної власності: науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність» / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2015. 120 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12373/1/Shevchenko_2015.pdf.

Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. 268 с.

Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право. Харків, 2013. № 3. С. 217-349. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>.

Колесніченко І. М. Інституціональна економіка: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 236 с.

Несененко П. П., Артеменко О. А., Патлата О. Є. Сучасні економічні теорії: навч. посіб. Одеса: ОНЕУ, 2017. 325 с.

Одинцова М. И. Экономика права. Москва: ГУ ВШЭ, 2007, 430 с.

Ткач А. А. Інституційна економіка. URL: <http://uchebniks.net/book/303-institucionalna-ekonomika-navchalnij-posibnik-tkach-a>

Фертікова Т. М. Інституційна економіка: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧДУ, 2010. 128 с. URL: <https://anima4web>.

files.wordpress.com/2012/12/d184d0b5d180d182d196d0bad0bed0b2d0b0-d196d0bdd181d182d0b8d182d183d186d196d0b9d0bdd0b0

Хиллман Арье Л. Государство и экономическая политика. Возможности и ограничения управления: учеб. пособие. Москва, 2009. 878 с.

Монографії

Безпека людського розвитку в правовій, соціальній державі: монографія / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», Харків, 2013. 850 с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4595>.

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2009. 312 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12371/1/Shevchenko_2009.pdf.

Нематеріальна економіка: управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: монографія / за ред. Л. С. Шевченко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2014. 404 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12375/1/Shevchenko_2014.pdf.

Соціальна держава: досвід політико-економічного аналізу: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, Харків, 2012. 275 с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4596>.

Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво: монографія. Київ: Знання України, 2015. 463 с.

Вельфен П. Основы экономической политики URL: <http://institutiones.com/download/books/3108-osnovy-ekonomicheskoi-politiki.html>.

Гальчинський А. Політична неоекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань: монографія. Київ: Либідь, 2013. 472 с.

Гвидо К. Будущее права и экономики. Очерки о реформе и размышления / под науч. ред. М. И. Одинцовой; пер. с англ.

И. Кушнарева. Москва: Изд-во Ин-та Гайдара. 2016. 304 с.

Гесць В. М. Суспільство, держава, економіка. Феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Ін-т екон. та прогнозування, 2009. 864 с.

Гриценко А. А. Архітектоніка економічної безпеки: монографія. Київ, 2017. 224 с.

Дуглас Норт. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ, 2017. 352 с.

Иерерхия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография. Киев: Ин-т екон. и прогнозирования, 2013. 580 с.

Капелюшников Р. И. Экономическая теория прав собственности (методология, основные понятия, круг проблем). Москва: ИМЭМО, 1990. 86 с.

Коуз Р. Фирма, рынок и право / пер. с англ. Б. Пинскера. Москва: «Дело ЛТД» при участии изд-ва «Catallaxy», 1993. 192 с.

Лейцель Дж. Право и экономика. Москва: Изд-во Ин-та Гайдара, 2016. 416 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/principy-prava-i-jekonomiki-rukovodstvo-dlja-ljuboznatel-nyh.html>

Познер, Ричард А. Економічний аналіз права: наук. вид. Київ: Акта, 2003. 862 с.

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія. Пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Ходжсон Д. Экономическая теория и институты. Манифест современной институциональной теории. Москва: Дело, 2003. 464 с.

Статті

Нрыtsenko А. А. The emergence of information and network economy as the basis of the law economy. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 49-56. URL: <http://econlaw.nlu.edu.ua/the-emergence-of-information-and-network-economy-as-the-basis-of-the-law-economy/>.

Ватаманюк М. М. Сучасні підходи до вирішення проблеми негативних екстерналій: теорія і практика. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.2. С. 109-114. URL:

http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=nvnltu_2015_25.2_20.

Вовк І. А. Економічні аспекти демократії. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 87-96. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/економічні-аспекти-демократії/>.

Геєць В. М. Модернізація в системі «Суспільство – держава – економіка». *Журнал європейської економіки*. 2014. Т. 13 (№ 2). С. 111-124. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/13163/1/%D0%93%D0%B5%D1%94%D1%86%D1%8C%20%D0%92.pdf>

Горняк О. В. Еволюція концептуальних підходів до аналізу фірми в економічній теорії. *Вісник Одеського національного університету*. Серія Економіка. 2016. Т. 21. Вип. 7(1). С. 79-82. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_7\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_7(1)_19).

Гриценко О. А. Верховенство права в контексті економічної теорії. *Економічна теорія та право*. 2015. № 3. С. 77-88. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/верховенство-права-в-контексті-еконо/>

Губін К. Г., Набатова О. О. Стан та перспективи розбудови правової економіки в українській системі формування доходів. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 77-86. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/стан-та-перспективи-розбудови-правов/>

Задихайло Д. В. Конституційна доктрина та регулювання економічних відносин у контексті конституційної реформи. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2007. Вип. 13. С. 25–37.

Зверяков М. І. Про зміну моделі економічного розвитку. *Економіка України*. 2015. № 6. С. 41-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2015_6_5.

Камінська Т. М., Костюченко О. Є. Правові засади розвитку договірної економіки в охороні здоров'я України. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 57-66. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/правові-засади-розвитку-договірної-е/>

Ковтун О. І. Про методологію формування стратегії підприємства *Економіка України*. 2017. № 9. С. 19-35.

Корни夫ская В. О. Биткойн и блокчейн сквозь призму глубинных условий финансового и социально-экономического развития. *Экономическая теория*. 2017. №4. С.60-76.

Кредісов А. І., Білоус А. О. Державно-приватне партнерство: світовий досвід та його використання в Україні. *Економіка України*. 2017. №2. С.4-16.

Кутер Р. Организация как собственность: экономический анализ права собственности применительно к приватизации. *Становление рыночной экономики в странах Восточной Европы, РГГУ*. 1994. С. 125-126.

Левковець О. М. Юридичні послуги у сфері інтелектуальної власності: економічна та соціальна ефективність. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3. С. 124-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_3_11.

Марченко О. С. Деструкції національного ринку юридичних послуг: зміст та наслідки для формування правової економіки. *Економічна теорія та право*. 2016. № 2 (25). С. 57-66. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/деструкції-національного-ринку-юрид/>.

Марченко О. С. Юридичний консалтинг у системі правової економіки. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 67-76. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/юридичний-консалтинг-у-системі-право/>.

Набатова О. О. Поведінковий підхід до економічного аналізу права. *Економічна теорія та право*. 2015. № 4. С. 109-121. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/4-109-121.pdf>.

Нечипорук Л. В. Теоретичні аспекти формування мережевої економіки. *Економічна теорія та право*. 2015. № 1 (20). С. 76-84. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/теоретичні-аспекти-формування-мереж/>.

Нечипорук Л. В., Лордкипанидзе Л. Особенности формирования страхового рынка в контексте создания правовой экономики (на примере Украины и Грузии). *Економічна теорія та право*. 2016. № 1. С. 56-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_1_7.

Овсієнко О. В. Правова економіка: зміст та засади функ-

ціонування. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 100-109. URL: <http://econlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/%E2%84%96-2-100-109.pdf>.

Овсієнко О. В., Чуприна О. О Тіньова економіка та право: аналіз взаємодії. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 97-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_4_11

Скупінський О. В. Конституційна економіка: поняття та перспективи для України. *Форум права*. 2011. № 1. С. 909-914. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=FP_index.htm_2011_1_146

Співачук В. Л. Економічна теорія та економічна політика: алгоритм комунікації. *Наука й економіка*. 2016. Вип. 1. С. 107-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_20

Ткаченко Ю. В. Конституційні засади економічної системи України. *Форум права*. 2014. № 2. С. 428-431. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_75.pdf

Чернявська О. І. Інституційно-економічний механізм забезпечення інноваційного розвитку суспільства в умовах поглиблення техноглобалізму. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/29903/1/22_161-168.pdf

Шевченко Л. С. Інноваційні моделі соціально-економічного розвитку: Україна на тлі світових процесів. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 9-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2015_2_3.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

При проведенні підсумкового контролю (заліку) з навчальної дисципліни «Право та економіка» використовуються критерії, які наведені в таблиці.

Таблиця

Оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НІОУ ім. Ярослава Мудрого
ЗАЛІК	A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	90-100
	B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	80-89
	C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	75-79
	D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	70-74
	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-69
НЕЗАЛІК	FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	35-59
	F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язків повторний курс	1-34

5. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Становлення та розвиток навчальної дисципліни.
2. Основні передумови виникнення наукової галузі.
3. Предмет вивчення дисципліни.
4. Економічні основи виникнення права.
5. Методологічні принципи курсу.
6. Позитивна та нормативна економічна теорія права.
7. Право та норми поведінки.
8. Правове регулювання підприємництва.
9. Корпорації та їх правовий стан.
10. Ринкові провали та право. Зовнішні ефекти.
11. Правове регулювання відносин зайнятості.
12. Фінансові ринки.
13. Правове регулювання кредитних відносин.
14. Регулювання в сфері ціноутворення.
15. Цінова дискримінація.
16. Право власності і ефективний розподіл ресурсів.
17. Альтернативні моделі права власності.
18. Нерухома власність та її особливості.
19. Способи інтерналізації зовнішніх ефектів завдяки праву.
20. Способи захисту прав власності.
21. Економічна теорія інтелектуальної власності.
22. Порушення права володіння та право на відчуження приватної власності.
23. Економічний та правовий зміст шахрайства.
24. Економічні основи обману.
25. Штрафи та конфіскація майна при розриванні контракту.
26. Заподіяння ненавмисної шкоди.
27. Економічні та інституційні функції договірного права.
28. Трансакційні витрати в структурі договірного права.
29. Передумови укладання досконалого договору. Індивідуальна раціональність.
30. Опортуністична поведінка та її попередження в умовах контракту.

31. Монополія і теорія ефективності.
32. Злиття фірм, що призводять до утворення монополій або олігополій.
33. Монопольна влада. Вихід нових конкурентів на ринок.
34. Антимонopolьне законодавство.
35. Злиття фірм, що призводить до утворення монополій.
36. Проблеми вимірювання нерівності.
37. Види доходів та їх справедливий розподіл.
38. Факторні та особисті доходи. Принципи розподілу доходів.
39. Оподаткування та його види.
40. Доходи від цінних паперів.
41. Правові норми, що регулюють індивідуальні інтереси особи.
42. Теорія домашнього господарства.
43. Шлюбні відносини.
44. Медичне право. Економічний механізм сурогатного материнства.
45. Правові норми трансплантації та їх економічний зміст.
46. Економічна природа та функції карного права.
47. Причини та форми девіантної поведінки в економіці.
48. Злочини в сфері господарської діяльності. Економіка організованої злочинності.
49. Економіка злочину та покарання.
50. Оптимальний рівень карних санкцій.

З М І С Т

1. Загальні поради.....	3
2. Плани практичних занять.....	6
3. Список літератури.....	18
4. Критерії оцінювання рівня підготовки студентів.....	26
5. Питання до заліку.....	27

Навчальне видання

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ТА ЕКОНОМІКА»**

для студентів
другого (магістерського) освітньо-кваліфікаційного рівня
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
заочної форми навчання
(вибіркова)

У к л а д а ч ГРИЦЕНКО Олена Аврамівна

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор *В. В. Арнаутова*
Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*